# De Duitse Vrijmetselarij en het Nationaal-Socialisme

03/04/2005

***b) Oorzaken van die afwijkingen.***

Het spreekt vanzelf dat er voor dergelijke fenomenen meer dan één verklaring is, dat al die verklaringen tesamen genomen moeten worden, d.w.z. dat verschillende factoren hebben meegespeeld die elkaar vaak versterkt hebben, en dat het tenslotte wel nooit zal lukken alle elementen die tot wat Howe 'The Collapse of German Freemasonry' genoemd heeft, te achterhalen.

*1. De historische context*.

Deze verklaring lijkt me niet alleen voor de hand te liggen, het zou wel eens kunnen dat zij een cruciale rol gespeeld heeft. O.a. door haar nauwe banden met de monarchie was de Duitse vrijmetselarij na de nederlaag van 1918 volkomen door elkaar geschud en in verwarring geraakt. Zelfs in de geschriften van de Hamburgse vrijmetselaar Diedrich Bischoff, die het racisme bv. expliciet verwierp, uit de jaren onmiddellijk na de grote oorlog, worden liberalisme en democratie expliciet afgewezen. In zijn radeloosheid weet hij natuurlijk ook niet te zeggen wat er dan concreet wel moet komen. Alleen vage woorden en een zeer gevaarlijke nostalgie naar het oude keizerrijk, en naar een "Fleischwerdung des heiligen deutschen Geistes in einer gewaltigen Führerpersönlichkeit" komen we tegen.

Deze afwijzing van de democratie en de Weimarrepubliek was overigens in de hele Duitse bevolking massaal aanwezig.

Dat is misschien een reden waarom een dergelijke fatale ontwikkeling van de vrijmetselarij bij ons bv. niet mogelijk was. De socialistische leiders – Vandervelde bv. – werden hier vanaf het begin in de loges opgenomen, hetgeen in Duitsland ondenkbaar was. Bij ons heeft de vrijmetselarij de verdere democratisering van de maatschappij vaak gesteund en zelfs geïnitieerd; hetgeen in Duitsland eveneens ondenkbaar was. De politieke bemoeienissen van de vrijmetselarij kan inderdaad twee kanten uit, en welke kant gekozen wordt zal voor een groot deel afhangen van de historische context. België behoorde tot de overwinnaars en het reeds gepolitiseerde Grootoosten kon zonder veel problemen actie voeren voor een verdere democratisering van de maatschappij, temeer daar het sowieso al in een liberale context kon werken. Heel anders was dat in Duitsland, waar het bestaande patriotisme door de nederlaag en de daaruit voortvloeiende wanhoop duizendvoudig versterkt werden met alle nefaste gevolgen vandien.

Wel ben ik van oordeel dat door hun politieke engagement noch het Belgische Grootoosten – maar daar is iedereen het wel over eens – noch de verschillende Duitse obediënties als werkelijk regulier beschouwd kunnen worden – met dat laatste zal niet iedereen het eens zijn.

*2. Regulariteit*

In de Belgische Vrijmetselarij van na de oorlog hebben de discussies rond het begrip 'regulariteit' die tot de oprichting van respectievelijk de Grootloge van België en de Reguliere Grootloge van België gevoerd hebben, steeds gedraaid rond de interpretatie van de Opperbouwmeester des Heelals en de aanwezigheid van het Boek van de Heilige Wet. Op één na voldeden alle Duitse obediënties aan dit criterium, zodat op basis daarvan alleen inderdaad gesteld kon worden dat ze regulier waren.

Maar er zijn nog andere criteria, die toch minstens zo belangrijk zijn, ook al wordt er minder vaak over geredetwist. En dan denk ik op de eerste plaats aan het verbod om in de loges discussies te houden over godsdienstige of politieke problemen. Het Grootoosten van België heeft trouwens eerst deze bepaling uit zijn statuten geschrapt, lang voor het ook de Opperbouwmeester schrapte.

Uit al het voorgaande moge duidelijk gebleken zijn dat in de Duitse vrijmetselarij als geheel dit criterium niet werd

toegepast: de loges waren vanaf de 19de eeuw volledig verdeeld over religieuze (het al of niet toelaten van joden) problemen, en na de nederlaag van de grote oorlog kwam daar dan nog een toenemende politisering van het logeleven bij.

De tekst uit 1938, die bekend geworden is onder zijn titel ‘Aims and Relationships of the Craft’, en die uitging van de Engelse Grootloge legt zeer sterk de nadruk op dit verbod, hetgeen waarschijnlijk ook met de tijdsomstandigheden te maken heeft, en stelt het op een bijna even absolute wijze voorop als het verplichte geloof in de Opperbouwmeester.

Tenslotte bevatten de beginselverklaringen of reglementen van de meeste obediënties een verklaring waarin staat dat zij geen ordeverstoorders zijn, en trouw aan het vaderland. De oorsprong van dergelijke bepalingen lijkt mij te liggen bij vroegere aanvallen en beschuldigingen (samenzweringen tegen kerk en staat) waartegen de vrijmetselarij zich wenste te verdedigen. Een door niets genuanceerde trouw aan het vaderland kan echter uit de hand lopen in bepaalde historische contexten, hetgeen met name gebeurd is in het Duitsland van de eerste helft van de 20ste eeuw. Een dergelijke bepaling lijkt me trouwens in strijd met het universele en kosmopolitische karakter van de vrijmetselarij, zeker wanneer ze niet genuanceerd wordt.

Het voorgaande heeft te maken met juridische regulariteit, daarnaast zou men mijns inziens ook rekening moeten houden met wat ik de ‘regulariteit van het hart’ zou willen noemen, en dat volgens mij overeenkomt met het volgende uit de eerste brief van de apostel Paulus aan de Corinthiërs:

“Al ware het dat ik de talen der menschen en der Engelen sprak, en de liefde niet had, zoo ware ik een klinkend metaal of luidende schel geworden.
En al ware het dat ik de gave der profetie had, en wist alle de verborgenheden en al de wetenschap, en al ware het dat ik al het geloof had, zoodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zoo ware ik niets.
En al ware het dat ik alle mijne goederen tot onderhoud der armen uitdeelde, en al ware het dat ik mijn lichaam overgaf opdat ik verbrand zoude worden, en had de liefde niet, zoo zoude het mij geen nuttigheid geven.” (1 Cor. 13:1-3)

Als deze ‘regulariteit van het hart’ afwezig is, dan kan men zo vasthouden aan formeel-juridische regelen, er zal iets fundamenteels ontbreken: de broeder- of zusterliefde. Zeker op het niveau van de grootmachten was die liefde grotendeels afwezig uit de Duitse vrijmetselarij, ook uit de obediënties die zich expliciet ‘christelijk’ noemden